

A HŰSÉG JEGYÉBEN*

Miért száll Vásárhelyre egyre népesebb művészcsapat évről évre? Miért éppen ide, és miért épp itt érzik otthon magukat? — kérdezte nemrégén Mocsár Gábor. Az ő töprengését szeretném folytatni az idei megnyitón: miért figyelünk egyre többen, szakmánkívüliek, tanárok, írók és kritikusok egyre nagyobb szeretettel Vásárhelyre?

Nemcsak azért, mert az újabb magyar képzőművészetről nem lehet Vásárhely nélkül beszélni. Más oka is van a figyelemnek: Vásárhely a hűség szimbólumává nőtt. A magyarság és emberség, a hagyomány és modernség egységének szimbólumává. A teremtő munkát jelenti. A biztos értékeket. Az igenelhető fejlődésvonalat.

Az idei, a XVIII. Őszi Tárlat is.

Jelentős új regény és lírai kötet mostanában alig jelent meg, más művészetekben is inkább csak a készülődés neszeire figyelhetünk; Vásárhely ismert művészei egyenletesen dolgoznak. Teremnek, csendben mint a föld, mint a fekete, jó magyar föld. A bartóki eszményt szem előtt tartva dolgoznak: egyszerre példázva a hűséget és a változás iránti készséget. A nyugalom monumentalitását és a nyugtalanság vibrálását. Őrzik és továbbvizik a magyar festészet folytonosságát. A jövő útjait a múlt haladó örökségéhez való hűségben keresik.

Az örökség, amihez kapcsolódnak, művészileg és emberileg is a legnagyobbra kötelez. Tornyai Jánosék, a vásárhelyiek vallottak a magyar festészetben először vállalon a paraszti sorsról; velük vált a nép a népművészet körén túl is művészet-teremtő erővé, ahogy az irodalomban Adyval és Móricz Zsigmonddal, a zenében pedig Bartók Bélával és Kodály Zoltánnal. Emberi hűségük, vállalásuk is rokon volt: egy művelt, népből újjászülető ország tetszett fel előttük, s annak a megteremtésére tették fel életüket. Eljutottak Párizsba is, Itáliába is, de hazajöttek, vállalva a honi sorsot. „Nekünk van igazunk — írta Tornyai János —, akik — öntudatlanul bár — ezért jöttünk haza Párizsból, mert szerettük fajtánkat, és éreztük, hogy itt van a legnagyobb kód, itt kell legjobban törni, oszlatni a kódot... A Jósáknak van igazuk, akik csak úgy tekintik az életet életnek, ha így éltek... A kutya megeszi a saját kölkeit... Magyarország megeszi a saját fiait. Örök rejtély elöttem, miért, de így van...”

Fájdalmas volt ez a felismerés, de Tornyait nem hőköltette vissza. „A művészetnek sem a természetétől, sem az erénytől eltávolodnia nem szabad — vallotta —, de nem is lehet anélkül, hogy önmaga torzképévé ne váljon.” „A művészet csak úgy ér valamit, ha nemzeti, ha magyar, azzá pedig csak úgy lehet, ha a nép képzeletvilágából táplálkozik.” A másik mester, Rudnay Gyula is rokon lélekkel szólt: „A különféle művészeti törekvések leforognak, mint a naptári napok. A mi művészetünk alapja csak e föld, s e föld népének kultúrája lehet. Ha megvan a magyar zenének,

* Megnyitó a XVIII. Vásárhelyi Őszi Tárlaton.

a magyar dalnak a maga külön világa, akkor meg kell lennie a magyar piktúrának is.”

Bartók és Kodály lehetett előttük a nagy példa, akik a nép világából indulva építették fel a magyar zene tornyát, a népihez kapcsolódva teremtették meg a legmodernebbet. Hasonló elképzelés munkál világosabban vagy homályosabban a Vásárhelyen kiállító alkotókban: helyi színek, hazai motívumok segítségével óhajtják kifejezni az általános emberit, a valamennyiünkben közöset. Maguk is szétnéztek a nagyvilágban, tudnak a legújabb törekvésekről is, de nem a váltakozó divatokhoz akarnak igazodni, hanem a haladó hagyományokat továbbfejlesztve olyan korszerű művészetet teremteni, amelynek alapja a valóság, a táj és a rajta élő nép reális tükrözése.

A két világháború közti hasonló képzőművészeti törekvések többször a népi irodalomra emlékeztettek, a mai vásárhelyiek azokkal a kortársi költőkkel, Juhász Ferencel, Nagy Lászlóval rokonok, legalábbis a tájékozódás igényében és a magatartás erkölcsében, akik a líra továbbvezető útjait keresve egy új népiség felé indultak, amely úton — ma már a kritika is elismeri — új, világirodalmi érvényű lírát teremtettek. Méghozzá egy sematizálásra hajló korban. Vásárhelyi művészei is történelmi érvényűt cselekedtek. Az uniformizálódás idején „megőrizték és továbbvitték a magyar festészet folytonosságát, örködték a mesterség és elhivatottság komolysága fölött”.

Az idézett szövegrész régebbi keletű. Egy idő óta már nem ilyen egyértelműek a méltánylások. Egyre többen kétellyel, sőt gyanakvással szólnak. Leszűkítik a világot a parasztira — mondják. Nem elég intellektuálisak. Nem modernnek. Még mindig a földszinten matatnak, mikor már a legfelsőbb emeleteken dolgozik az élet. Provinciálisak. Narodnyikok. Sőt nacionalisták. Olykor még Vásárhely barátai is megállást emlegetnek: becsületesek, magyarok, de kicsit avittak. S hűségüket lokálpatriotizmusnak vélik, útkeresésüket válságnak.

Nem lehet kellemes az ilyen ítéleteket hallani; de még bosszankodni sem érdemes miattuk. A divatoknak nálunk mindig hangos szószólói voltak, s rossz hagyomány is van bőséggel, amely szerint eleve nem kívánatosak a népi témák és a honi ízek. Hogy Gauguin Párizsból a szigetlakó pápuákhoz fordult motívumokért, s Picasso a néger primitívekhez, azt a modernség sznobjai is hangosan ünneplik, de hogy Vásárhelyi művészei a vásárhelyi népet és tájat kívánják művészetükbe emelni — az sokaknak provinciálisnak tűnik. Mintha az igazán modernet csakugyan az utolsó évi nyugati divatokban látnák.

A divatok azonban, ahogy Rudnay írta, „leforognak”. A művek megmaradnak. A hűség igazolódik.

Amit a vásárhelyiek teremtettek, már korszakot jelent a magyar képzőművészetben. Az utolsó pillanát szorításában, egy történelmi sorsfordulón megteremtették az ember és táj költészetét, művészetbe, jövőbe mentették az elmúlt életek üzenetét. Búcsú ez a tegnaptól? Az is, ahogy Juhász Ferenc nagy verse, *A szarvassá változott fiú kiáltozása* is az, és Nagy László *Zöld angyala* is az. A jövőbe induló fiak búcsúja, akik őrizni akarják a munkás apák emlékét, a szívveréssé lett álmokat, az emberség minden időben érvényes törvényeit. S a gyűrött parasztcok a fiak vágyát is hordozzák: megállni a zajló időben, „térdig hóban, szívükig fagyban” is vinni a szívárványt a hegy magasába. Berendezni otthonossá a készülő új világot. A hazának elfogadott tájat. A vásárhelyiek művészete — Kurucz D. István, Németh József, Szalay Ferenc, Hézsó Ferenc és mások alkotásai — szerintem erről beszél.

Nem vagyok művészettörténész, de nézőként úgy érzem, a Vásárhelyen kiállítók — a vásárhelyi hagyományt továbbvivők — jó úton járnak. Ezzel az erkölccsel, ezen az úton tovább haladva is lehet érvényeset, korszerűt teremteni. Vallani a tájról, az emberről, a közösségben magát kereső és megtaláló emberről — a ma művészhöz is méltó feladat. S a kucsmás parasztok is hordozhatják a kor ellentmondásokkal terhes atmoszféráját; az ember — mindenütt ember, a kazlak tövében is, nemcsak

a felhőkarcolók világában. S nagy példák igazolják: a paraszton keresztül a magyarról, a magyaron keresztül az emberről szólhat az igaz művész, általános érvény-nyel. A szeretet és szenvedély pedig, amely egy emberi közösség sorsát kutatja, mindig időszerű. Ez lehet a korszerűség egyik legerősebb biztosítéka.

Persze, semmi sem maradhat az igazi művész előtt ismeretlen, ami a világban történik. A bartóki úton járók minden iskolát kijártak, a modernségnek „nagy kin- csek bevetésével” adták hitelt. Ismételni sosem lehet; a művésznek minden újat látni és láttatni kell; a lét és jövő kérdéseit is. Így tudják ezt a Vásárhely szel- lemében alkotók is; újabb kísérleteiket innen érthetjük. Amit én, a néző mondhatok: csak előre, tovább, a hűség jegyében. Mert a nagy alkotások — Hódmezővásárhelyt az egykor itt tanító Németh Lászlót hadd idézzem: — „majd mind úgy jöttek létre, hogy az emberek vállalni merték: gondolatuk, temperamentumok, szülőföldjük, ha- zájuk, az emberiség, s a mindenség ösztönzéseit”.

CZINE MIHÁLY

HÍREK

A szegedi kenderfonógyár szocialista brigádjainak legutóbbi klubestjén több szegedi író — Tóth Béla, Simai Mihály, Veress Miklós és Annus József — találkoztott irodalomkedvelő dolgozókkal. A megjelentek írásaiból Novák Zoltán és Pávó Ferenc olvasott fel.

*

A Móra Könyvkiadó vendégeként hazánkban járt Sz. P. Alekszejev, állami díjas szovjet író Petrovácz Istvánnak, a kiadó irodalmi vezetőjének társaságában Szegedre látogatott. Szerkesztőségünket is felkereste, ahol lapunk munkatársaival és több szegedi íróval találkozott.

*

Szép kezdeményezésről, a szegedi Bartók Béla Művelődési Központ új sorozatáról adhatunk hírt, amely írók,

portrék címmel október közepén in- dult. Első alkalommal Németh László életművével ismerkedhetett a nagyszá- mú hallgatóság. Előadást Czine Mihály irodalomtörténész tartott, szemelvénye- ket Fogarassy Mária, Bicskey Károly és Tompa László mutattak be. A mű- velődési központ tervei szerint az év során a következő írókról hallhatunk még hasonló keretek között: Szabó Pálról, Sarkadi Imréről, Veres Péterről és Illyés Gyuláról.

SZERKESZTŐI ÜZENET

Nem közölhető írást küldtek: Z. L. Pécs, Gy. K. Debrecen, H. I. Kazinc- barcika, Sz. L. Budapest, E. P. Buda- pest.